

integrationen i det amerikanske samfund har tidligere været behandlet gennem lokalstudier.

Simonsens gør i sin undersøgelse ikke blot omhyggeligt rede for baggrunden for og udviklingen i kirkesamfundenes forskellige officielle holdninger til nationalitetsspørgsmålet, men viser også, hvordan disse holdninger blev udformet i et samspil med de lokale menigheder. Interessant er ikke mindst Simonsens gennemgang af de vanskeligheder, man inden for den grundtvigisk inspirerede Dansk Kirke havde med at give det grundtvigske folkeligheds be-

greb et relevant indhold for de danske indvandrere.

Fremstillingen skæmmes i nogen grad af lidt for mange gentagelser og kunne med fordel have været kortet kraftigt ned. Det ville desuden have gjort bogen mere læsevenlig, om forlaget havde anvendt knap så sammenpresset en typografi. Det skal imidlertid ikke aflede opmærksomheden fra, at der her foreligger en undersøgelse, der fremlægger en række nye og væsentlige resultater inden for dansk udvandrers historie.

Inge Bundsgaard

SLESVIG OG HOLSTEN

H. V. Gregersen: *»Det skæve Sønderjylland« – HVORFOR? Om senmiddelalderens ødelæggelse vest for ishavsranden og fremgangen i egne mod øst.* (Studier udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland, 1990). 114 s.

For at imødekomme eventuel kritik citerer den myreflittige forsker, dr. H. V. Gregersen, i sit forord et par linier fra 1597 af den kendte forfatter, præst og kongetjener Niels Heldvad: »Phfu, drulle dy, packe dy, Spötter Oge, up dy gehöret Hellisch Für und Loge! – fy, skam dig, pak dig, spotterøje, du kan vente dig helvedes ild og lue!« Forfatteren håber så på, at denne trussel vil gøre sin virkning og hvad skal en anmelder så skrive? Jo, at den er helt unødvendig, kun en spøg. Vi har her en særdeles gedigen tværvideenskabelig syntese, hvor vi får en udmærket forklaring af nutidens skæve befolknings- og erhvervsmæssige opdeling af Sønderjylland. Alle kender vi kontrasten mellem øst og vest: landet på begge sider af den

nord-sydgående ældgamle færdselsvej, Sachservejen. H. V. Gregersen, der i de sidste årtier har udviklet sig til den sønderjydske middelalderforsknings grand old man, samler i sin sikre hånd de mange tværvideenskabelige tråde, som her væves sammen til en tolkning af senmiddelalderens store forandringer i landskabets sociale struktur og økonomiske betingelser. Indtil Valdemarerne lå tyngdepunktet længere mod vest, derefter indtræder en afgørende tyngdepunktsforskydning i østlig retning. Denne udvikling må skyldes et klimaskifte i tiden 1250-1450 og skellet i landskabet markeres af den Baltiske Ishavslinie. Den seneste tids intense forskning indenfor ødegårdsprojektet samt studier af jordbundsforhold, plantevækst, stednavne, bøgeskovens og lynghedens udbredelse og pollenanalyse, her foretaget af Bent Aaby, kombineres med en undersøgelse af bebyggelsesforhold, med bl.a. nedlæggelse og udvidelse af kirkerne, og af det yderst spinkle skriftlige kildemateriale. Alt dette samles til et nyt helhedsbillede,

som forklarer forskydningen af befolkningen mod øst samt omlægningen af landbruget fra ensidig agerdyrkning til dyrkning kombineret med avl og salg af kvæg. Yderst interessant fra personhistorisk synsvinkel er forfatterens klarlægning af adelsfamiliernes vandring fra vest til øst. Den gamle sønderjydske adel forsvandt i det 14. årh. og blev hurtigt erstattet af tysk og slesvig-holstensk indvandreradel, der indtog de græsrigge godser i øst: familier som Lembek og Ahlefeldt bliver på kort tid storgodsejere, panteindhavere og administratorer under Valdemar Atterdag og dronning Margrethe I, medens hele det sønderjydske midterland blev uden ridere – vest for ishavsranden findes heller ingen senmiddelalderlige voldsteder. Derved skabes en klassebevidst gårdejerstand, der har sat sit præg på landsdelens østlige egne.

Klart, pædagogisk og forebilledligt kortfattet fremlægger Gregersen sine teorier, der måske nok vil vække diskussion vedr. detaljer, men turde stå sig godt som helhedsbillede. Er der intet, der savnes i denne veldokumenterede fremstilling? Jo, en sammenfatning på tysk.

Michael Linton

Ole Ventegodt: *Redere, rejser og regnskaber. Et par flensborgske partrederiregnskaber 1783-1812*. (Udgivet af studieafdelingen ved dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. Flensborg, 1989). 258 s., 148 kr.

I byarkivet i Flensborg har forfatteren fundet to originale regnskaber fra et par af byens partsrederier. Oprindeligt var det meningen at materialet skulle danne grundlag for en længerevarende undersøgelse af søfartsforhold i byen, men da forfatteren af forskellige grunde måtte opgave sine studieplaner, blev resultatet også et andet.

Det, der her lægges frem, er da også mere snævert knyttet til de bevarede regnskaber, end det oprindeligt var tænkt, og det der møder læseren er derfor ikke nogen forskningsmæssig syntese, men en bearbejdelse af regnskabsbøgerne, så læseren kan følge skibenes rejser enkeltvis. Det er sådan set et udmærket kompromis, når det større projekt nu måtte opgives. Det kan så være op til andre, at sætte resultaterne ind i en sammenhæng.

Læseren møder i fremstillingen en strøm af detaljer: Vi hører om ladninger, skibshavari, omkostninger ved fremskaffelse af udrustning, og hvad nu ellers skipper og reder har betroet deres regnskabsbøger.

Fremstillingen er godt illustreret, og der er lagt vægt på at gengive kort, der viser de destinationer, som omtales under de enkelte rejser.

I en kort afslutning bemærker udgiveren, at skibene var repræsentative for byens handelsflåde, og det samme mener han også at kunne sige om rederne. Og, det bliver bogen jo ikke mindre interessant af.

Henrik Fode

NORDEN

Diplomatarium Norvegicum XXII første halvbind. (Utg. af Norsk Historisk Kjeldekrift-institutt, Oslo 1990). 416 s.

Efter 140 års tålmodigt udgivelsesar-

bejde er 'Diplomatarium Norvegicum' nået til bind 22, og arbejdet synes langtfra at være afsluttet. For medens middelalderkilderne vel er udtømt, er mulighederne i 1500-tallet stadig legio. Det foreliggende halvbind omfatter